

12. Шубенкина Е.Ю. Об *Euphorbia sclerocyathium* Korov. et M. Pop.-молочае жесткозонтиковым. // Изв. АН ТуркмССР, сер. биол. Наук, 1985. №5. –С. 27–32.
13. BSAP. Biodiversity Strategy and Action Plan of Uzbekistan, 1998. – P. 5-188.
14. Kostianoy A.G., Kosarev A.H. The Aral Sea Environment / The handbook of Environmental chemistry. -London, Berlin Heidelberg, 2010. Vol.7. – P. 7-335.
15. Zonn I., Glantz M., Kostianoy A., Kosarev A. The Aral Sea Encyclopedia. Berlin Heidelberg: Springer-Verlag 2009. – P. 1-245. doi: 10.1007/978-3-540-85088-5.

РЕЗЮМЕ. Мақолада Қорақалпоқ Устюртида *Euphorbia sclerocyathium* ценопопуляцияларининг тарқалган ҳудудлари тавсифи ва хусусияти ҳақида сўз боради. Ценопопуляциялар тарқалган ҳудудларнинг майдони, рельефи, тупроқ таркиби географик пунктлари ва координатлари келтириб ўтилган. Устюрт иқлими, максимал ва минимал ҳарорат, умумий қуёш радиацияси, ўртача йиллик ёғингарчилик, тупроқнинг шўрланиши кўрсатилган.

РЕЗЮМЕ. В статье обсуждается об описании и характеристике ареалов ценопопуляций *Euphorbia sclerocyathium* в Каракалпакском Устюрте. Указываются географические точки и координаты ареала, топография, состав почв территорий распространения ксенопопуляций. географические точки и координаты ареала, топография, состав почв, территорий распространения ценопопуляций. Были указаны климат Устюрта, максимальная и минимальная температура, общая солнечная радиация, среднегодовые осадки, засоление почв.

SUMMARY. The article discusses the description and characteristics of the areas of *Euphorbia sclerocyathium* coenopopulations in Karakalpak Ustyurt. The geographical points and coordinates of the area, topography, soil composition of the territories of xenopopulation distribution are indicated. geographical points and coordinates of the area, topography, soil composition, territories of coenopopulation distribution. The climate of Ustyurt were indicated maximum and minimum temperature, total solar radiation, average annual precipitation, soil salinity.

Geografiya

O'ZBEKISTONDA JOYLASHGAN TABIIY TURISTIK OB'EKTLARINING TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNI

J.B.Abdiramanov – *katta o'qituvchi*

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

M.R.Usmanov – *geografiya fanlari bo'yicha falsafa doktori*

Jizzax davlat pedagogika universiteti

Tayanch so'zlar: tarixiy, arxitektura, diniy, tabiiy yodgorliklar, geologik, geomorfologik, arxeologik yodgorliklari, mo'jizaviy va g'ayratomuz maskanlar, "sandiqlar", "sirtlar", "supalar", g'orlar, tarixiy yodgorliklar va ularning turizmga tutgan o'rni.

Ключевые слова: исторические, архитектурные, религиозные, природные памятники, геологические, геоморфологические, археологические памятники, чудесные и вдохновляющие места, «сундуки», «поверхности», «супы», пещеры, исторические памятники и их роль в туризме.

Key words: historical, architectural, religious, natural monuments, geological, geomorphological, archaeological monuments, miraculous and inspiring places, "chests", "surfaces", "supas", caves, historical monuments and their role in tourism.

Respublikaning turizm salohiyatidan to'liq va samarali foydalanish, birinchi navbatda transport-logistika va turizm infratuzilmasidagi muammolarni tezkor hal etish, shuningdek, mavjud resurslar va imkoniyatlardan har tomonlama foydalanish hisobiga turizm sohasida tub burilishlarni kuzatish mumkin bo'ladi.

Mamlakatimiz tarixida yangi burilish davri bevosita barcha sohalarida olib borilayotgan tub islohatlarning mazmun va mohiyatidan, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning kelgusidagi ustuvor yo'nalishlarini belgilash bilan tavsiflanadi. Binobarin, turizm sohasini isloh qilish va yanada rivojlantirish, mavjud imkoniyatlardan samarali foydalanish, turizm turlari va uning barqaror ishlashini ta'minlovchi mexanizmlarni takomillashtirish va "O'zbekistonning milliy turizm modeli"ni yaratish tizimini tashkil etish mamlakatimiz turizm tarixida yangi bosqichni belgilab beradi. O'zbekistonda turizmni jadal rivojlantirish, mavjud ulkan turizm salohiyatidan yanada to'liq va samarali foydalanish, madaniy-tarixiy turizm bilan birgalikda sohaning boshqa tarmoqlarini, xususan ekoturizm, ma'rifiy, etnografik, gastronomik, sport, davolanish-sog'lomlashtirish (rekreatsiya turizmi), ishbilarmonlik, qishloq va agroturizmni, bolalar, o'smirlar va yoshlar turizmi, oilaviy turizm kabilarni rivojlantirish hisobiga turizmning yangi yo'nalishlarini hududiy tashkil etish va rivojlantirish bugungi kunda soha oldida turgan ustuvor vazifaga aylandi. Binobarin, O'zbekiston Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi farmoni loyihasi muhokamaga qo'yildi. Hujjatda 2017-2021-yillar oralig'ida O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi rejasiga turizm tarmog'ini samarali rivojlantirish masalasi qo'yilganligi buning yaqqol misolidir [2]. Shuning uchun Prezidentimiz "Turizm sohasini jadal rivojlantirishni ta'minlash chora tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni bevosita sohani kompleks

rivojlantirishning yangi bosqichga olib chiqishni nazarda tutadi [1]. Vaholanki, hududlarda turizm imkoniyatlaridan yetarli darajada foydalanilmayotganligi sababli iqtisodiyotdagi ulushi past darajada ekanligi ma'lumdir. Qolaversa tumanlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish istiqbol dasturlarida turizmni bosqichma-bosqich rivojlantirish konsepsiyasi mukammal ishlab chiqilmagan. Binobarin, kichik hududlar darajasida turizmni majmual tadqiq etish orqaligina sohani iqtisodiyotning muhim bo'g'iniga aylantirish imkoniga ega bo'lish mumkin.

Ma'lumki, yurtimizda 8238 ta tarixiy qadamjolar, me'moriy-arxitektura yodgorliklari mavjud. Ammo hududlarda milliy va xalqaro turizmni rivojlantirishning istiqbolli modeli yaratilmagan. Birgina Samarqand viloyati hududida 985 ta arxeologik, 552 ta Arxitektura (tarixiy obida ziyoratgohlar), 34 ta diqqatga sazovor joylar, 36 ta monumental, jami 1607 ta moddiy-ma'naviy meros obyektlari mavjud [3]. Bu obyektlarning ko'pchiligidan turizm maqsadida samarali foydalanilmayapti. Chunki, obyektlarda infratuzilma shakllanmaganligi va boshqa sabablarga ko'ra turizm maqsadida ishlatilmayapti. Ko'pgina tabiat yodgorliklari inson xo'jalik faoliyatida foydalanish uchun yem xashak yig'iladigan, mol boqiladigan, tomorqa yerlari sifatida e'tibordan chetda qolib ketgan.

Tabiatning noyob yodgorliklaridan turizmga keng foydalanish katta samara beradi. Binobarin, inson bu tabiat bilan chambarchas bog'liq mavjudot bo'lib, hamma vaqt uning sir sinoatlari odamni o'ziga ohangrabodek tortib keladi. Shuning uchun bo'lsa kerak, inson tabiat qo'ynidagi sodir bo'lgan va vujudga kelgan hodisa va jarayonlarni o'rganishga qiziqishi tabiiy xoldir. Tabiat bilan jamiyat o'rtasidagi munosabatlar jiddiy tus olgan bir davrda undan oqilona foydalanishning eng samarali yo'li turizm sohasidir. Shuning uchun Yevropa davlatlarida noyob yodgorliklardan turizm maqsadida keng foydalanib kelmoqda. Tabiatning noyob yodgorliklari atamasini ham birinchi

bo'lib, fanga mashhur nemis sayyohi, geograf va tabiatshunos olim Aleksandr Gumbold XIX asrda kiritgan edi.

Shuni qayd etish lozimki, tabiat tomonidan yaratilgan barcha obyektlarni ham tabiatning noyob yodgorliklari deb bo'lmaydi. Tabiatning noyob yodgorliklariga odatda, kishini o'ziga jalb qiluvchi, ichki va tashqi tabiiy kuchlar yoki insonning muhandislik faoliyati ta'sirida yo'qolib ketishi mumkin bo'lgan, o'tgan geologik davrlarda vujudga kelgan tog' jinslarining yemirilishi natijasida ochilib qolgan qoya va kesmalarining yer yuzasiga chiqib qolishi, qadimgi o'simlik va hayvonlarning toshqotgan qoldiqlari, izlari, manzarali sharsharalar, g'orlar va ular ichidagi ajoyib hosilalar, ko'llar, daryolar va boshqalar kiradi. Noyob tabiat yodgorliklarining muhim xususiyatlaridan biri ularning ilmiy va geologik tarixiy ahamiyatga egaligidir. Ko'pchilik noyob tabiat yodgorliklarining vujudga kelishida tabiiy omillar (geomorfologik, arxeologik) bilan bir qatorda boshqa omillar ham qatnashadi. Yodgorliklarning vujudga kelishida mazkur omillar bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir. Bunga misol tariqasida O'zbekiston va boshqa hududlarda uchraydigan geologik, geomorfologik, arxeologik yodgorliklari ko'rsatish mumkin.

Toshkent viloyati Xo'jakent qishlog'i yonidagi ohaktoshlardan tashkil topgan qoyalar ham geologik hamda geomorfologik yodgorliklar bo'lib, bu yerlarda qadimiy ajdodlarimiz qurol yasagan ustaxonasi va g'or devorlariga chizib ketgan rasmlar saqlangan. Shuningdek, bunday yodgorliklar guruhiga O'zbekiston janubidagi Ko'hitang tizmasidagi ohaktoshlarda hosil bo'lgan Zarautsoy g'orida ibtidoiy odamlar tomonidan tabiiy bo'yoq bilan 20-30 ming yillar ilgari chizilgan bir qancha hayvonlar, hasharotlar va ov manzaralarini aks ettiruvchi rasmlar ham misol bo'la oladi.

Suv, shamol va quyosh ta'sirida tabiatda uchraydigan noyob manzaralar kishini o'ziga tortadi va bu yaratilgan tabiat yodgorliklari turistlarni xayratga solmasdan qo'ymaydi. Binobarin, san'at muzeylarida saqlanayotgan durdona rasmlarni zavq-shavq bilan tomosha qilinadi, ularni yaratgan rassomlarning mahoratiga qail qolinadi. Chunonchi, tabiat ham o'z holicha "qudratli rassom"dir. Uning uzoq geologik yillar davomida tog' cho'qqilari, go'zal vodiylar, chuqur daralar, ulkan sharsharalar, g'orlar, qoyatoshlar, qaynoq buloqlar va boshqalar shular jumlasidandir. Tabiatning o'ziga xos bu tuhfaalarini tomosha qilish turistlarni hamma vaqt o'ziga tortadi.

Masalan, Bolqon yarim orolidagi bir g'orning ichidan oquvchi daryoda 6 ta sharshara, Shimoliy Amerikadagi Mamont g'orining ichidan oqib o'tadigan 3 ta daryoning 8 ta sharsharasi bor. Fransiyadagi Bkije nomli g'or ichidagi daryo hosil qilgan sharsharaning balandligi 30 m dan ziyod. Vaholanki, bunday ajoyib g'orlar yurtimizda ko'plab uchraydi. Jumladan, Zarafshon tizmasidagi Chaqlikalon tog'idagi Qirqtov platosining karst g'orlari, Qoratepa tog'ining janubiy yonbag'ridagi Amir Temur g'orlari o'lkamizda turizmning maxsus turi hisoblangan "speloturizm"ni rivojlantirishda o'rni beqiyosdir.

Yurtimiz hududlarida minglab mo'jizaviy va g'ayratomuz maskanlar mavjud. Ammo ular xalqaro turizm maqsadlarida foydalanilmayapti. Masalan, Misring Giarfeh vodiysida, Saksoniya Shveysariyasida shamol kuchi bilan vujudga kelgan tosh darvoza va qo'ziqorinsimon toshlar, Shimoliy Amerikadagi Kolorado vodiysida "Xudolar bog'i" deb atalgan joyda tog' jinslaridan xilma-xil shakllar paydo bo'lgan, bulardan eng g'aroyibi tebranuvchi xarsangtoshdir. Shamollar ta'sirida qimirlaydigan Argentinadagi Tandil toshi turistlarning eng gavjum maskanlaridir.

Hozirgi Qoraqalpog'iston Respublikasi hududi o'ziga xos "arxeologik qo'riqxona" hisoblanadi. Bugungi kunda ushbu hududda 300 dan ortiq arxeologik yodgorliklar mavjud.

Qoraqalpog'istonda ziyorat turizmi uchun bugungi kunda qiziqarli istiqbolalar ochilmoqda. Qoraqalpog'iston

hududida ko'plagan tarixiy-arxeologik majmualar, ziyoratchilar uchun jozibali muqaddas qadamjolar mavjud.

Qoraqalpog'iston ichki va xalqaro sayyohlarga haqiqiy, noma'lum va gavjum bo'lmagan sayohat yo'nalishlarini taklif qilishi mumkin. Orol dengiziga ekstremal ekologik ekskursiyalardan, Nukusdagi I.Savitskiy nomidagi Davlat san'at muzeyiga tashrif buyurishgacha - Qoraqalpog'istonning boy merosi O'zbekistonning boshqa mintaqalaridan ajralib turadigan o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan madaniyat va urf-odatlarini qamrab oladi. Aynan shu sababli Qoraqalpog'istonda barqaror turizmni rivojlantirishga xissa qo'shish uchun mintaqadagi turistik takliflarning barcha turlarini o'rganish, infratuzilma va xizmatlarni takomillashtirish zarur.

Tarixiylik nuqtai nazardan juda qadimga borib taqaluvchi bu hududda miloddan avvalgi 5-ming yillikdan 2-ming yillikka qadar aholi asosan Amudaryo bo'ylarida, Orol va Kaspiy dengizlari bo'ylarida istiqomat qilib kelgan. Ilk sivilizatsiyalar paydo bo'lganidan boshlab hududda O'rta Osiyoga mansub eng qadimiy qal'alar topilgan. Bulardan Qo'yqirilgan qal'a, Oybo'g'ir qal'a va Burli qal'a xarobalaridan yozma yodgorliklar, tasviriy san'at va haykaltaroshlik yodgorliklari topilgan. Ayniqsa, Xorazmshohlar saroyi joylashgan Tuproq-qal'a so'nggi antik davrning eng ulkan yodgorliklaridan biri hisoblanadi. Unda mashxur Afrig'iylar saroyi joylashgan edi. Ushbu madaniy yodgorliklarni ko'z qorachig'iday asrash, qayta tiklash ishlarini tadbirli olib borishimiz zarurdir. Qoraqalpog'iston hududida 5 ta muhofaza etiladigan tabiiy hududlar tashkil etish rejalashtirilgan. "Janubiy Ustyurt" davlat qo'riqxonasini Beltov, Oqpetki va Oqdaryo-Qozoqdaryo ikki daryo oralig'ida davlat buyurtma qo'riqxonalari, Sudoche davlat buyurtma qo'riqxonasini negizida Sudoche ko'llar tizimi davlat buyurtma qo'riqxonasini tashkil etildi.

Bugungi kunda Jizzax viloyatida 427 madaniy meros obyekti davlat muhofazasiga olingan bo'lib, ulardan 100 tasi tarixiy obidalar, ziyoratgohlar, 268 tasi arxeologik va 59 tasi monument yodgorliklari hisoblanadi. Shuningdek, Nurota tog'ining janubiy yonbag'rida joylashgan Sangijumon toshi o'zining g'aroyibli bilan ulardan qolishmaydi [3]. Turkiston va Morguzar tog'lari tutashgan xushmanzara joyda Zomin tog'-o'rmon davlat qo'riqxonasini joylashgan. Qo'riqxonada yilning barcha fasllarida, yoz-u qishda, o'zining yam-yashil libosi bilan atrofdagi hududdan ajralib turuvchi archazorlar o'sadi. Go'yoki tabiat o'zining bor go'zalligini shu yerga in'om etganday. Archazorlar orasidagi yolg'iz so'qmoqdan borar ekansiz, ko'z oldingizda ajoyib manzara namoyon bo'ladi, ya'ni, xalq orasida "Qirg'iz qal'asi", "Savat ko'targan kelinlar", "Kuyovtosh", "Qirg'iz go'zal" nomlari bilan ma'lum bo'lgan tabiat yodgorliklariga duch kelasiz. Ushbu tabiat yodgorliklari vujudga kelgan hudud Guralash va Zomin massivlari (dengiz sathidan 2000-3200 m balandlikda) deb atalib, Zomin va Sangzor daryolari vodiylarida joylashgan. Qizilto'rg'ay daryosining o'ng tomonida, uning o'zanidan 300-700 m balandlikda joylashgan va tabiatning nodir yodgorliklaridan hisoblangan "Qirg'iz qal'asi" (maydoni 3-4 gektar) bu yerda alohida o'rin egallaydi. Qal'aning janubi-sharqida qiz tasviri haykal sifatida (balandligi 12 m, belining diametri 1 m, yerga tegib turgan etagining diametri 2 m ga yaqin) ko'tarilgan [6].

Jizzax viloyatining Shimoliy Nurota tog' tizmasidagi Qo'ytosh tog'i ham (eng baland joyi To'ng'izlitov, 1905 m) O'zbekistondagi afsonaviy joylardan biri. Bu yerdagi xarsangtoshlar uyumiga uzoqdan nazar tashlansa, ular yoyilib yotgan qo'y podalarini eslatadi.

Tabiat yodgorliklari sirasiga noyob qoyalarni ham kiritish mumkin. Toshkent viloyatining Xo'jakent qishlog'i hududida, Chirchiq daryosining chap qirg'og'ida joylashgan qoyaning chiroyli manzarasi uzoqlardan ko'zga tashlanadi. Qoya toshko'mir davri (taxminan 290-350 mln yil

avval) ohaktoshlaridan tashkil topgan va yangi tektonik harakatlar natijasida yer yuzasiga chiqib qolgan. Karst jarayonlari rivojlanishi natijasida bu yerda turli kattalikdagi 20 dan ortiq g'or paydo bo'lgan. G'orlarning birida tosh davrida yashagan ibtidoiy odamlar manzilgohi topilgan. Ushbu g'or devorlarida ular tomonidan o'yib ishlangan rasmlar saqlanib qolgan.

Ajoyib manzarali noyob qoyalardan yana biri Jizzax viloyati hududida Sangzor daryosining o'rta oqimida qad ko'targan "Temur darvozasi"dagi qoyadir. U ham toshko'mir davrida ohaktoshlardan shakllangan. Qoyaning nihoyatda ajoyib va sirli manzarasi bu yerdan o'tayotgan har bir yo'lovchilarning e'tiborini o'ziga tortib kelmoqda.

M.A.Hoshimovning ta'kidlashicha "Temur darvozasi" qadimdan ma'lum bo'lgan. U haqda qadimgi yunon olimi Arrianning yozishicha, Iskandar Maqduniy (Zulqarnayn) Sug'diyona poytaxti Marokandani bosib olgandan so'ng, Tanais (hozirgi Sirdaryo) tomon yurish qilgan. Bu yurishda Iskandarning 30 mingdan ziyod lashkari ushbu darvoza orqali o'tgan. Chunki, bu joy sharqqa borish uchun juda qulay bo'lgan [6].

O'rta Osiyoning tekislik qismida uchraydigan tog'lar (Qoratov, Nuratog', Qoratepa) 500-600 m dan 1000-1200 m gacha, Tyanshan tog'larida 2000-2500 m dan 4000 m gacha, Pomir tog'larida 4000-4600 m gacha ko'tarilgan. Mahalliy aholi bu ko'tarilishlarga "sandiqlar", "sirtlar", "supalar" deb nom qo'ygan. Ularning usti tekis yoki salgina

to'liqsimon, yonbag'irlari, asosan, darasimon daryolar vodiysi bilan kesilgan bo'lib, o'zanidan tik xarsangtosh ko'tarilgan. Daryolar bilan zich va chuqur kesilgan O'rta Osiyo tog'lari sharoitida bunday tekislangan yuzlarning mavjudligi, ulardan faqat yaylov sifatida foydalanilmoqda. Biroq bu manzaralar sayyohlarni maroqli dam olishini ta'minlaydigan maskanga aylantirish mumkin. Shuningdek, Pskom tizmasining janubi-sharqiy yonbag'irlarida joylashgan bir qancha yuzalar "katta sandiq", "kichik sandiq" nomlari bilan ataladi.

Xulosa o'rinda ta'kidlash joizki, bizningcha tabiatning noyob yodgorliklaridan turizm maqsadida foydalanish uchun quyidagi masalalarga e'tibor qaratish lozimdir:

- "O'zbekistonda turizmning milliy modelini" ishlab chiqishda tabiatning noyob yodgorliklaridan turizmga foydalanishning ilmiy asoslarini ishlab chiqish;

- hududlardagi noyob yodgorliklar ro'yxatini qayta ko'rib chiqish va guruhlashtirish, kadastrlash hamda eng noyob va turizmga jozibador bo'lgan ob'ektlarni turistik marshrutlarga qo'shish;

- mamlakatimizda "eng noyob va eng antiqa tabiat yodgorligi" nominatsiyasi bo'yicha turistik aksiya o'tkazish;

- tumanlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning istiqbol rejalarini ishlab chiqishda qishloq va ovullarda turizm salohiyatini tadqiq etish masalasini inobatga olish va boshqalar.

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Turizm sohasini jadal rivojlantirishni ta'minlash chora tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni, 2017.
2. O'zbekiston Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi farmoni loyihasi. 2017-2021 yillar oralig'ida O'zbekistonda rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi rejasini. –T.: 2017.
3. Komilova N.K., Usmanov M.R. "Jizzax viloyatida turistik destinatsiyalarni tashkil etishning hududiy jihatlari" "Monografiya - Jizzax: JDPU "Tahririy-nashriyot bo'limi nashri", 2023. 208-b.
4. Абдусаломов Ф. Туризм соҳасида ютуқлар кўп, камчиликлар ҳам йўқ эмас. / "Зарафшон", 24 декабр, 159 (22.797)-сон.
5. Бродский А.А. Охраны природы в Туркистане. –Тошкент: 1993.
6. Хошимов М. Ўзбекистоннинг экологик туризми. –Самарқанд: 2012.
7. Komilova N.K., Matchanova A.E., Safarova N.I., Usmanov M.R., & Makhmudov M.M. 2021. Some socio-economic aspects of gastronomic tourism study. *Estudios de economía aplicada*, 39(6), 12.
8. Usmanov M. 2020. Ўзбекистонда халқаро туризмни ривожлантиришда "диний туризм" нинг аҳамияти. *Архив Научных Публикаций JSPI*.
9. Усманов М.Р., Абдираманов Ж.Б. О'zbekistonda ko'llar tizimida turizmni rivojlantirishning ahamiyatlari. –Нукус: "Илим ҳам жамийет" 2023. № 3. 51-52-б.
10. Абдираманов Ж.Б., Усманов М.Р. Қорақалпоғистон республикасида экотуризмни ривожлантиришнинг бази бир географик жиҳатлари. Ўзбекистонда географик тадқиқотлар: инновацион ғоялар ва ривожланиш йўллари Республика илмий-амалий конференция материаллари. 2023. Жиззах.129-133-б.

РЕЗЮМЕ. Mazkur maqolada tabiiy turistik yodgorliklar va ularning hududiy joylashish xususiyatlari, turizm infratuzilmasi, tarixiy qadamlar, turli tarixiy yodgorliklar va tabiat tomonidan yaratilgan obyektlarning turizmga ahamiyati tahlil etilib, O'zbekistonda turizmning milliy modelini yaratish hamda ularning turizmni rivojlantirishdagi imkoniyatlari yoritib o'tilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье проанализировано значение природных туристических памятников и их территориальное расположение, туристическая инфраструктура, исторические места, различные исторические памятники и объекты, созданные природой в туризме, а также выделены создание национальной модели туризма в Узбекистане и их потенциал для развития туризма.

SUMMARY. This article analyzes the importance of natural tourist monuments and their territorial location, tourism infrastructure, historical sites, various historical monuments and objects created by nature in tourism, and also highlights the creation of a national tourism model in Uzbekistan and their potential for tourism development.

IQLIMINING INSON SALOMATLIGIGA TA'SIRI

(Surxondaryo viloyati misolida)

T.A.Abdimo'minov – o'qituvchi

Termiz davlat pedagogika instituti

Tayanch so'zlar: iqlim, yog'ingarchilik, sovuq kunlar, issiq kunlar, Afg'on shamoli, nafas olish azolari kasalliklari, chang.

Ключевые слова: климат, осадки, холодные дни, жаркие дни, Афганский ветер, респираторные заболевания, пыль.

Key words: climate, precipitation, cold days, hot days, Afghan wind, respiratory diseases, dust.

Surxondaryo viloyati hududining asosiy qismi subtropik, shimoliy va shimoli-g'arbiy qismi mo'tadil iqlim mintaqasida joylashgan. Viloyat iqlimi xilma-xil bo'lib, janubiy tekislik qismida yog'ingarchilik miqdori kam ammo viloyatning tog'li va tog'oldi hududlarida yog'ingarchilik miqdori ko'p. Bu esa o'z navbatida viloyatda agroiklim resurslarining notekis taqsimlanganligidan dalolatdir.

Surxondaryo viloyatida ob-havoni kuzatish va tadqiq qilish uchun viloyat gidrometeorologik boshqarmasi (Termiz shahrida), tumanlarda gidrometeorologik stansiya-

lar va gidrologik postlar mavjud. Ularda yog'ingarchilik, shamol, harorat, namlik kabi jarayonlar muntazam kuza-tiladi va tahlil qilinadi.

Viloyat iqlim xaritasini tahlil qilib, yog'ingarchilik viloyat bo'yicha notekis taqsimlanganligini ko'rishimiz mumkin. Muzrabot, Angor, Termiz tumanlari va Termiz shahrida yillik yog'in miqdori 200 mm dan kam. Sherobod, Qiziriq, Bandixon, Jarqo'rg'on, Qumqo'rg'on, Sho'rchi tumanlari hamda Oltinsoy, Denov, Uzun tumanlarining tekislik qismlarida 200-400 mm atrofida yog'in yog'adi. Boysun, Uzun, Oltinsoy va Denov tumanlarining tog'li